

Atodiad Dau – Nodiadau Esboniadol

	Nodiadau esboniadol ar gyfer maen prawf penodol yn unig. Mae mwy o arweiniad ar fethodoleg HIA ar gael o: Asesu'r Effaith ar Iechyd: Canllaw Ymarferol. Uned Gymorth Asesu Effaith ar Iechyd Cymru, 2012
1	Adran 1: Gwybodaeth am y prosiect, polisi, cynllun neu gynneg
1.1	Graddfeydd amser: dylai fod yn glir pa gam y mae'r cynneg/prosiect arno (e.e. cynllunio/cyflenwi/gwerthuso adolygiad hanner ffordd). Dylai fod yn glir os oes ystod o gyfnodau gweithredu a allai fod ag effeithiau gwahanol ar iechyd e.e. cyfnodau adeiladu a gweithredol. Dylai'r canlynol fod yn glir: • hyd unrhyw gynllun a gweithredu • pwyntiau penderfynu a therfynau amser allweddol prosiectau Cysylltiadau neu bellter i brosiectau cyfagos eraill os yn berthnasol (am y gallai fod effeithiau cronol): Gallai hyn gynnwys prosiectau datblygu/adeiladu eraill sydd yn agos yn ddaearyddol i'r prosiect sy'n cael ei asesu. Gallai hefyd gynnwys rhaglenni eraill sydd yn gysylltiedig oherwydd newidiadau polisi, gweithredu polisi neu ail-ddylunio gwasanaeth a allai greu effeithiau cronol ar yr un grwpiau poblogaeth.

2	Adran 2: Methodoleg: Ai HIA ydyw? A yw wedi dilyn methodoleg HIA cydnabyddedig?
2.1	A oes cyfeiriad at fodel neu ganllawiau HIA? Er enghraifft: Gweler WHIASU (2012) HIA: Canllaw Ymarferol Ni fydd pob HIA yn cynnwys Sgrinio am y gall yr HIA fod yn ofynnol yn ôl deddfwriaeth, neu gall fod yn rhan o raglen sydd yn gofyn am HIA. Dylai sgrinio nodi a yw'r prosiect neu'r polisi sy'n cael ei gynnig yn debygol o gael effaith arwyddocaol (cadarnhaol neu negyddol) ar iechyd ac anghydraddoldebau iechyd, a graddfa a difrifoldeb posibl yr effaith hwnnw. Ni ddylai sgrinio gael ei wneud gan un person. Dylai fod yn glir bod ystod o safbwyntiau a gwybodaeth yn cael eu cynrychioli yn y broses sgrinio. Gallai'r rhain gynnwys cynigiwr HIA, defnyddiwr gwasanaeth/aelod cymunedol, aelod o staff, rheolwr gweithredol, rhanddeiliaid allweddol eraill. Dylai sgrinio nodi a allai HIA helpu i lywio'r broses o wneud penderfyniadau/cynllunio prosiect. Cwmpasu: Dylai hyn gynnwys esboniad clir ynghylch pa benderfynyddion iechyd a llesiant oedd ffocws yr HIA yn cynnwys cyfiawnhad am unrhyw benderfynyddion a gwmpaswyd yn allanol.
2.3	A yw'n glir pwy benderfynodd y dylid cynnal HIA a pham? Beth mae'r HIA yn bwriadu ei gyflawni?
2.7	Gallai hyn gynnwys: • Pobl sydd yn gysylltiedig â chynllunio a chyflenwi'r prosiect • Pobl fydd yn gysylltiedig â'r gweithredu • Pobl sydd wedi eu heffeithio gan y prosiect/cynnig e.e. trigolion lleol, cleifion, defnyddwyr gwasanaeth, tenantiaid • Sefydliadau partner neu sefydliadau eraill • Safbwyntiau pobl â gwybodaeth a mewnwleidiad lleol neu berthnasol • Aelodau o'r gymuned a'u cynrychiolwyr • Safbwyntiau academyddion neu weithwyr proffesiynol â gwybodaeth mewn maes arbenigol

	• Sefydliadau sy'n rhoi cyngor ar bynciau penodol (e.e. ar ymchwil trafndiaeth) • Sefydliadau cenedlaethol perthnasol
2.8	Dylai fod yn glir sut y deilliodd yr HIA, pa sefydliadau arweiniodd neu a gomisiynodd yr HIA a'r rolau a'r cyfrifoldebau a neilltuwyd. Dylid cofnodi Cylch Gorchwyl ac aelodaeth unrhyw grŵp llywio.
3	Adran 3: Tystiolaeth: A yw'r dystiolaeth a ddefnyddir i nodi ac asesu effeithiau yn gadarn?
3.2	Gallai proffil iechyd cymunedol/poblogaeth gynnwys: • Ystadegau lleol sy'n cael eu casglu fel mater o drefn (e.e. ar iechyd, diweithdra, troseddu ac ansawdd aer) • Arolygon amodau lleol • Proffiliau cymunedol • Pryderon lleol (os ydynt wedi eu cofnodi) • Dadansoddiad eilaidd o ddata lleol presennol • Arolygon neu ymgynghoriadau trigolion • Arolygon/ymchwil lleol arall
3.3	Adolygiad llenyddiaeth/tystiolaeth Gallai cael gafael ar ganllaw ar gyfer adolygu tystiolaeth ar gyfer HIA fod yn ddefnyddiol ar gyfer asesu ansawdd yr adolygiad llenyddiaeth/tystiolaeth. Er enghraifft: Mindell et al (2005) A Guide to Reviewing Evidence for use in Health Impact Assessment, Arsyllfa Iechyd Llundain Rhai cwestiynau allweddol i'w gofyn: • A yw'r dystiolaeth a ddefnyddiwyd wedi ei diweddarau, o ansawdd uchel ac o ffynonellau cymeradwy? • A yw'r awduron wedi arfarnu'r llenyddiaeth yn feirniadol? Er enghraifft, asesu'r dulliau, meintiau sampl a'r

	poblogaethau a astudiwyd. • A ydynt yn dyfynnu mwy nag un astudiaeth sydd yn nodi canfyddiadau tebyg? • A yw'r sail dystiolaeth yn anghyson neu'n ddiffygiol? • Y ydynt wedi defnyddio'r 'egwyddor ragofalus'¹ lle mae tystiolaeth o effaith negyddol bosibl yn cael ei chanfod, ond mae'n gyfyngedig ei natur? Gallai ffynonellau ar gyfer yr adolygiad llenyddiaeth/ tystiolaeth gynnwys: • Ymchwil a gyhoeddwyd mewn cyfnodolion academaidd y cafwyd mynediad iddynt trwy chwiliadau llenyddiaeth arbennig mewn llyfrgelloedd neu ar y Rhyngrwyd • Ymchwil a gynhaliwyd neu a gomisiynwyd gan sefydliadau statudol, gwirfoddol neu breifat • Rhagfynegiadau gan fodelau • Gwybodaeth am gynigion tebyg a weithredwyd rhywle arall a llenyddiaeth fras arall (e.e. astudiaethau achos)
3.4	Gwybodaeth a phrofiad rhanddeiliaid (ansoddol).

1 Yr Egwyddor Ragofalus: "pan fydd gweithgaredd yn bygwth niweidio iechyd neu'r amgylchedd, dylid cymrud mesurau rhagofalus hyd yn oed os yw rhai cysylltiadau achos ac effaith heb eu sefydlu'n llawn yn wyddonol" Cynhadledd Wingspread ar Egwyddor Ragofalus 1998 <http://sehn.org/wingspread-conference-on-the-precautionary-principle/>

	Canllaw cyfeirio defnyddiol yw Gweithgor Cyfranogiad Rhanddeiliaid HIA 201 o Weithdy'r Americas (2012) Guidance and Best Practices for Stakeholder Participation in Health Impact Assessments - Fersiwn 1.0, Human Impact Partners, Habitat. Gweler 2.7 am enghreifftiau o rai o'r rhanddeiliaid allai fod yn gysylltiedig am eu safbwyntiau Pa dulliau a ddefnyddiwyd i samplu, casglu, cofnodi a dadansoddi'r data ansoddol hwn? Gallent gynnwys: arolygon, gweithdy, grwpiau ffocws a chyfweliadau. A oes data cyfweliad neu weithdy o: • Drigolion a gweithwyr proffesiynol gyda gwybodaeth a mewnwelediad lleol neu berthnasol? • Aelodau cymunedol a'u cynrychiolwyr? • Academyddion neu weithwyr proffesiynol unigol â gwybodaeth mewn maes arbenigol? A ddarperir gwybodaeth/arweiniad gan: • Sefydliadau sy'n rhoi cyngor ar bynciau penodol (e.e. ar ymchwil trafndiaeth)? • Sefydliadau cenedlaethol perthnasol? A gymerwyd camau i sicrhau bod cyfranogiad yn yr HIA yn hygyrch i bawb oedd yn dymuno cymryd rhan? A gymerwyd unrhyw gamau i addasu dulliau ymgysylltu neu i gefnogi grwpiau anodd eu cyrraedd i ymgysylltu? Gellir cael mwy o wybodaeth am Egwyddorion Cyfranogiad yn Cyfranogaeth Cymru - http://participation.cymru/cy/principles/
3.6	Dylai hyn fod yn gymesur â'r amcanion a'r raddfa ar gyfer yr HIA a gynhaliwyd.

4	Adran 4: Arfarnu, Asesu a nodi effeithiau
4.1	Gallai hyn fod mewn tabl neu ar ffurf naratif.
4.2	Gallai hyn fod mewn tabl neu ar ffurf naratif
4.3	Ydych chi'n hyderus nad oes unrhyw fias yn yr adrodd?
4.4	A yw'r prosiect hwn yn gysylltiedig, wedi ei lwyfannu neu'n gyfagos i unrhyw ddatblygiadau eraill a allai effeithio ar yr un poblogaethau?
4.5	Nod HIA yw integreiddio a defnyddio mathau gwahanol o dystiolaeth. Dylai fod yn glir sut mae'r dystiolaeth sy'n cael ei chasglu'n cael ei hintegreiddio i wneud yr asesiad cyffredinol.
4.6	Allwch chi nodi a yw effaith yn cael ei chefnogi gan y proffil iechyd cymunedol, adolygiad tystiolaeth, safbwyntiau rhanddeiliaid neu bob un o'r tri? Cyflawnir hyn yn aml trwy gyflwyno tabl gyda'r effeithiau allweddol wedi eu nodi ynghyd â pha fath o dystiolaeth sy'n cefnogi bob canfyddiad: proffil iechyd cymunedol, adolygiad tystiolaeth, safbwyntiau rhanddeiliaid neu gyfuniad o'r rhain.
4.7	A yw grwpiau penodol neu grwpiau agored i niwed yn cael eu heffeithio'n fwy nag eraill ac a yw hyn yn cael ei ddisgrifio a'i esbonio'n glir?
4.8	A yw effeithiau iechyd allweddol yn cael eu gwahaniaethu fel rhan isafswm, cymedrol neu ddifrifol? Mewn HIA gyda ffocws cryf ar effeithiau amgylcheddol, a/neu bennod iechyd Asesiad Amgylcheddol Strategol neu Asesu Effaith Amgylcheddol, dylai'r rhain fod yn bendant. Mewn HIA gyda ffocws cyfranogol ac ansoddol, gall fod yn bosibl graddio pwysigrwydd tebygol neu ddifrifoldeb effeithiau,

	er na ellir meintoli hyn o bosibl.
4.9	Er enghraifft: os yw'r sgrinio a'r cwmpasu wedi nodi nifer o grwpiau allai fod yn agored i niwed a/neu benderfynyddion, a ydynt i gyd wedi cael eu hystyried yn yr asesiad?
5	Adran 5: Casgliadau, Argymhellion a Monitro
5.8	A yw'r adroddiad hwn wedi ei drefnu'n dda? Allwch chi ddod o hyd i adrannau a data allweddol yn hawdd? A yw'n llifo'n dda?
5.12	Bydd rhai HIA yn rhan o adroddiad mwy ac yn yr achos hwn ni ddisgwylir crynodeb gweithredol
6	Adran 6: Egwyddorion a Llywodraethu: A yw wedi cael ei gynnal mewn ffordd sy'n bodloni egwyddorion a moeseg HIA?
6.1	Tegwch Mae proffil iechyd y boblogaeth/gymuned yn cynnwys dangosyddion o benderfynyddion ehangach, anghydraddoldebau iechyd a grwpiau agored i niwed yn y boblogaeth. Gwneir asesiad o'r ffordd y gallai'r prosiect/cynnig effeithio ar grwpiau sydd yn agored i anghydraddoldebau iechyd.
6.2	Tryloyw ac agored A oedd grŵp llywio yn goruchwyllo ac yn arwain y broses HIA? Pwy oedd yr aelodau a sut y gwnaed penderfyniadau allweddol? A yw'n glir sut y cafodd yr HIA ei greu a'i ariannu

	Allwch chi nodi pa sefydliadau arweiniodd yr HIA Unrhyw wrthdaro buddiannau a photensial ar gyfer bias yn cael eu nodi. Unrhyw rwystrau neu gyfyngiadau yn cynnal yr HIA yn cael eu nodi yn yr adroddiad Mae'n amlwg sut y gwnaed penderfyniadau allweddol am yr HIA a sut y darperir rhesymeg Roedd y broses HIA yn cynnwys gwirio bod safbwyntiau'r rhanddeiliaid wedi cael eu cofnodi'n gywir ac wedi eu hadlewyrchu yn yr HIA. Cafodd y rhanddeiliaid gyfle i roi sylwadau ar y drafft terfynol. Mae'r adroddiad HIA llawn a'r atodiadau ar gael yn gyhoeddus ac yn hygyrch i bob rhanddeiliad. Gellir cysylltu'r casgliadau a'r argymhellion yn glir i'r effeithiau a nodwyd a'r ffynonellau tystiolaeth.
6.3	Democrataidd Mae'r ffocws ar a yw'r nifer a'r ystod briodol o randdeiliaid wedi cymryd rhan (h.y. yn gynrychioliadol o grwpiau sy'n debygol o gael eu heffeithio gan y cynnig yn ogystal â'r rheiny sydd ag arbenigedd proffesiynol lleol perthnasol) A yw'n glir pwy sydd wedi bod yn rhan o'r HIA a safbwyntiau pwy sydd wedi cael eu cynnwys fel rhan o'r asesiad o'r effeithiau ac wrth nodi argymhellion? Allwch chi nodi unrhyw randdeiliaid allweddol sydd heb eu cynrychioli? Os gallwch, efallai yr hoffech gael eglurhad ynghylch a gysylltwyd â nhw a sut.

6.4	Cynaliadwy Eir i'r afael ag effeithiau tymor byr, canolig a hirdymor yn yr HIA lle y bo'n briodol
6.5	Cyfranogol Mae'r cyfranogiad yn canolbwyntio ar y broses o ymgysylltiad/cyfranogiad gweithredol yn hytrach nag ymgynghori goddefol. A gymerwyd camau i sicrhau bod cymryd rhan yn yr HIA yn hygyrch i bawb oedd yn dymuno cymryd rhan? A gymerwyd unrhyw gamau i addasu'r dulliau ymgysylltu neu i gefnogi grwpiau anodd eu cyrraedd i ymgysylltu? A yw'n glir pa randdeiliaid wnaeth ymgysylltu a faint wnaeth gymryd rhan?